

[Avaleht](#) > ... > [Teie Õigused](#) > [Alaealiste Õigused Kohtumenetluses](#) > Germany

Alaealiste õigused kohtumenetluses

Sisu koostaja:

Saksamaa

Saksamaa

Saksamaal kohaldatakse alaealisi puudutavate kohtuasjade suhtes erinorme ja -menetlusi. Nende eesmärk on kaitsta asjaomaste noorte õigusi ja huve. Alaealisteks loetakse lapsi ja alla 18aastasi noori.

1. Alaealise õigus- ja teovõime

Põhimõtteliselt võib lapsi alates sünnist kas hageja või kostjana tsiviilkohtumenetlusse kaasata.

Tsiviilkohtumenetlus on menetlus, mis algatatakse kohtus eraõiguste, näiteks rendilepingust tulenevate õiguste täitmise tagamiseks.

Üldiselt omandatakse kohtumenetlusteovõime siiski alles 18aastaseks saamisel. See tähendab, et alates sellest hetkest on isikul võimalik menetluses iseseisvalt osaleda, näiteks esitada hagi või nõuet. Enne 18aastaseks saamist peavad alaealiste nimel menetlustoiminguid tegema nende seaduslikud esindajad, kes enamasti on nende vanemad.

Siiski kohaldatakse ka teatavaid erandeid:

- alaealise töösuhet puudutavate vaidluste korral võib alaealist kohtus kohtumenetlusteovõimeliseks lugeda alates 7 aasta vanusest;
- perekonnohtutes toimuvates menetlustes, mis käsitlevad näiteks elatisnõudeid või suhtlusõigust, loetakse alaealised teovõimeliseks alates 14 aasta vanusest. See tähendab, et alates oma 14. sünnipäevast saavad nad oma menetlusõigusi ise teostada. Siis võivad nad ise taotleda menetluse algatamist ja saada näiteks menetlusega seotud kirjalikke esildisi ning neil on dokumentidele juurdepääsu õigus.

2. Alaealisi puudutavate kohtumenetluste tarbeks kohandatud menetlusnormid

2.1. Tsiviilkohtumenetlus

Kui laps osaleb tsiviilkohtumenetluses hageja või kostjana, küsitletakse lapse asemel tema seaduslikku esindajat, üldjuhul lapse vanemaid. Kui aga alaealine hageja või kostja on juba saanud 16aastaseks, võib kohus omal äranägemisel otsustada ka alaealist küsitleda.

2.2. Menetlus perekonnohtus

Perekonnohtus toimuvates menetlustes, eelkõige sellistes kohtuasjades, mis on seotud näiteks hooldus- ja suhtlusõigusega, kohaldatakse õigusnorme, mis on koostatud alaealiste osalemist või kaasamist silmas pidades. Nende hulka kuulub eelkõige kohtu kohustus kuulata laps olenemata tema vanusest isiklikult ära, et saada temast oma mulje. Lapse ärakuulamine toimub üldjuhul ilma lapse seaduslike esindajate kohalolekuta. Lisaks peab kohus sageli isiklikult ära kuulama noorte hoolekandeameti (*Jugendamt*) ja ka vanemad. Kui lapse huvid seda nõuavad, peab kohus lapsele kohtuvaidluses määrama sobiva eestkostja. Seda isikut nimetatakse kõnekeeles ka „lapse õigusnõustajaks“ (*Anwalt des Kindes*) ning tema eesmärk on esindada menetluses lapse huve.

2.3. Kriminaalmenetlus

2.3.1. Noored süüdistatavad

Alaealised võivad olla kriminaalmenetluses süüdistatavaks üksnes juhul, kui nad olid kuriteo toimepanemise ajal vähemalt 14aastased. Alaealisi käsitlevat kriminaalõigust (*Jugendstrafrecht*) kohaldatakse süüdistatavate suhtes, kes olid kuriteo toimepanemise ajal üle 14aastased, kuid kes ei olnud veel saanud 18aastaseks. Noorukite suhtes, kes olid kuriteo toimepanemise ajal üle 18aastased, kuid ei olnud veel saanud 21aastaseks, võib olenevalt isiku isikliku arengu tasemest või kuriteo laadist kohaldada alaealisi käsitlevat kriminaalõigust. Alaealisi käsitlev kriminaalõigus mitte ainult ei näe ette rohkem erinevaid meetmeid ja võimalikke karistusi, kui on ette nähtud täiskasvanute puhul kriminaalõiguses, vaid hõlmab ka erisätteid kohtumenetluse käigu kohta. Alaealisi käsitleva kriminaalõiguse sätete eesmärk on võtta arvesse noorte süüdistatavate arengutaset. Alaealiste asjade erikohtud (*Jugendgerichte*) on pädevad arutama alaealiste suhtes algatatud kriminaalmenetlusi. Põhimõtteliselt on kohtumenetluses kaasatud ka alaealiste õigusabi amet (*Jugendgerichtshilfe*), mis on kohaliku omavalitsuse laste ja noorte hoolekandeametuse (*Kinder- und Jugendhilfe*) sotsiaalteenistus. Alaealisi puudutavad kohtuistungid ei ole avalikud. Lisateavet alaealiste süüdistatavate õiguste kohta leiate [siit](#).

2.3.2. Alaealised kuriteoohvrid ja tunnistajad

Kriminaalmenetluses kehtivad erinormid kuriteo tunnistajaks olnud või kuriteo ohvriks langenud alla 18aastaste laste ja noorte kaitse kohta. Need normid on mõeldud selleks, et ära hoida isiku edasist traumeerimist. Näiteks alaealise ohvri ülekuulamine, küsitlemine ja muud uurimistoimingud tuleks teha eriti kiiresti. Kohtuistungil võib alla 18aastaseid tunnistajaid küsitleda üksnes kohtunik. Kõik teised menetlusosalised, kellel on õigus küsimusi esitada, peavad esitama oma küsimused kohtuniku kaudu. Korduvate ülekuulamiste vältimiseks tuleks alla 18aastaste tunnistajate puhul kasutada video- ja helisalvestiste tegemise võimalust. Paljudel juhtudel võivad videosalvestised alaealise ohvri ütlustest eeluurimiskohtuniku ees asendada tunnistaja ütlusi kohtuistungil. Alla 18aastastel isikutel, kes on langenud seksuaalkuritegude või teatavate vägivallakuritegude ohvriks, on õigus taotleda seoses kohtumenetlusega psühhosotsiaalset tuge. Asjakohane tõhus tugi hõlmab kvalifitseeritud juhendamist ja teabe andmist, samuti tuge kriminaalmenetluse ajal ning on asjaomasele isikule tasuta. Kui leitakse, et süüdistatava kohalolek võib alaealise tunnistaja heaolu oluliselt kahjustada, võib kohus otsustada, et süüdistatav peab tunnistaja ülekuulamise ajaks kohtusaalist lahkuma. Alaealise tunnistaja puhul tuleb kohtupublik asjaomase isiku taotlusel kohtuistungilt kõrvaldada. Teatavatel juhtudel võivad alaealised kuriteoohvrid hagi ühineda ka ühise hagejana ning neile määratakse tasuta advokaat.

2.3.3. Lapsesõbralik teave kriminaalmenetluses

Föderaalne justiitsministeerium (*Bundesministerium der Justiz*) pakub mitmeid lapsesõbralikke teabebrošüüre, näiteks [Du bist nicht allein](#) (Sa ei ole üksi) eelkooli- ja algkooliealistele lastele ja [Ich habe Rechte](#) (Mul on õigused) noortele. Nendes väljaannetes antakse kriminaalmenetluse kohta teavet eakohasel viisil. Lisateave kriminaalmenetluse kohta on kättesaadav föderaalse justiitsministeeriumi veebisaidil ja aadressil <http://www.hilfe-info.de/>. Lisateavet alaealiste kuriteoohvrite õiguste kohta leiate [siit](#).

3. Meetmed alaealisi puudutavate kohtumenetluste kiirendamiseks

3.1. Menetlus perekonakohtus

Kohtuasjad, mis on seotud lapse elukoha, lapsega suhtlemise või lapse üleandmisega, samuti menetlused, mis on algatatud seoses ohuga lapse heaolule, on prioriteetsed ja neid menetletakse kiirkorras. Kohtuistung, mille käigus kohus arutab asja sellesse puutuvate isikutega, peaks toimuma ühe kuu jooksul. Kohus peaks püüdma saavutada vanemate vahel kokkuleppe. Selleks võib ta ka ette näha, et vanemad peavad osalema näiteks noorte- ja hoolekandeametuse nõustamisteenistuse pakutaval nõustamisel või perelepitust käsitleval teabekoosolekul. Suhtlusõigusega seotud kohtumenetluse puhul peaks kohus kehtestama ajutise suhtlemise korra, mis hõlmaks asjaomast ajavahemikku.

3.2. Kriminaalmenetlus

Saksamaal kohaldatakse noortele määratud karistuste täitmise suhtes erinorme. Määratud karistuste täideviimisel on otsustava tähtsusega ka alaealisi käsitleva kriminaalõiguse peamine eesmärk, milleks on rehabilitatsioon. Selleks tuleb arvesse võtta noorte õigusrikkujate konkreetseid vajadusi ja arengutaset. Alaealisi

käsitleva kriminaalõiguse kohaselt võivad alaealiste kohtud rakendada mitmesuguseid võimalikke karistusi, sealhulgas hoiatused, suunised selle kohta, kuidas õigusrikkuja peaks oma elu elama, või suunised sotsiaalkoolitustel osalemiseks, korraldus teha tööd või teha makseid kahju hüvitamiseks, (lühiajaline) kinnipidamine ja raskete õigusrikkumiste korral viimase abinõuna alaealistele mõistetavad vabadusekaotuslikud karistused. Alaealistele mõistetud vabadusekaotuslikke karistusi kantakse spetsiaalsetes noorte õigusrikkujate jaoks ette nähtud asutustes, mille eesmärk on pakkuda eakohast tuge ja haridust.

4. Valdkonnaülene lähenemisviis

4.1. Mõju alaealistele süüdistatavatele

Alaealisi käsitleva kriminaalõiguse esmase eesmärgi saavutamiseks, milleks on takistada süüdistataval uusi õigusrikkumisi toime panemast, on eriti oluline, et eri valdkondi esindavad ametiasutused teeksid alaealisi puudutavate kriminaalmenetluste raames üksteisega koostööd koordineeritud viisil. Tänu sellisele koordineeritud lähenemisviisile saab noorte hoolekandemeetmeid ja kohtute pakutud lahendusi sihipäraselt kohandada süüdistatava konkreetsele olukorrale. Näiteks esitab alaealiste õigusabi amet juba prokuröri uurimise ajal aruande süüdistatava isiku ja tema elukorralduse kohta. Selle teabe põhjal kaalutakse varakult, kuidas õigusrikkumisele kõige paremini reageerida. Praktikast on välja kujunenud mitmesugused noorte hoolekandeametite, politsei ja prokuröri vahelise koostöö mudelid, mis võivad aidata ettenähtud menetlusi optimeerida ja kiirendada.

4.2. Maailma Lapsepõlve Fondi (World Childhood Foundation) lapsepõlve majad

Maailma Lapsepõlve Fondi [lapsepõlve majad](#) on spetsiaalselt kohandatud füüsilise või seksuaalse vägivalda ohvriks langenud laste ja noorte vajadustele. Need asutused on alaealistele füüsilise ja seksuaalse vägivalda ohvritele mõeldud lapsesõbralikud ja valdkonnaülesed kontaktpunktid. Nende eesmärk on arstide, psühholoogide, laste ja noorte hoolekandeametite, politsei ja kohtusüsteemi vahelise tiheda koostöö tagamise teel ühes asutuses ennetada alaealiste ohvrite korduvat küsitlemist või läbivaatust. Esimene lapsepõlve maja Saksamaal avati 2018. aastal Leipzigs ning nüüd asuvad need ka Berliinis, Düsseldorfis, Heidelbergis, Ortenaus, Münchenis, Flensburgis, Schwerinis ja Hamburgis.

5. Spetsialistide koolitus

5.1. Advokaadid

Saksamaa pakub advokaatidele mitmesuguseid koolituskursusi, mis hõlmavad ka alaealiste õigusi kohtumenetluses. Eelkõige jagatakse teadmisi alaealiste õiguste kohta spetsiaalsete kohustuslike kursuste kaudu, mis on mõeldud perekonna-, kriminaal- ja liiklusõiguse valdkonnas tegutsevatele advokaatidele.

5.2. Kohtunikud ja prokurörid

Saksamaa õigusakadeemia (*Deutsche Richterakademie*) pakub mitut alaealiste õigusi kohtumenetluses käsitlevat koolitust. Need kursused on mõeldud nii noortele uutele tulijatele kui ka kogunud spetsialistidele. Osalejad omandavad erialaseid teadmisi ning neid koolitatakse ka psühholoogiliste oskuste valdkonnas.

Kursused hõlmavad selliseid teemasid nagu laste ja noorte ärakuulamine ja küsitlemine, laste väärkohtlemine ning alaealisi käsitlev kriminaalõigus. Eesmärk on suurendada kohtunike teadlikkust laste ja noorte olukorrast ja vajadustest ning anda kohtunikele praktilised oskused nendega tegelemiseks ja suhtlemiseks. Koolituskursustel osalemine on vabatahtlik.

Perekonnaasju menetletakse perekonnakohtutes. Sellistes kohtumenetlustes kuulub eriti vastutusrikas roll perekonnakohtu kohtunikele. Seaduses on kindlaks määratud nende kvalifikatsiooniga seotud erinõuded. Lisaks asjakohastele õiguslastele teadmistele peaksid sellistel kohtunikel olema ka tõendatavad teadmised psühholoogiast, eelkõige laste arengupsühholoogiast või lastega suhtlemisest, või nad peaksid need oskused viivitamata omandama.

Alaealiste kohtutes kriminaalõiguse valdkonnas töötavatel kohtunikel ja prokuröridel peaksid olema haridusalased oskused ja vastav kvalifikatsioon.

6. Lapse parimad huvid

Vanemaid ja lapsi puudutavaid kohtuasju, näiteks hooldus- ja suhtlusõigusega seotud menetlusi, iseloomustab *ex officio* uurimise põhimõte (*Amtsermittlungsgesetz*) ning selle eesmärk on kaitsta lapse parimaid huve. Lapse parimate huvide teenimise põhimõte on sätestatud tsiviilseadustiku (*Bürgerliches Gesetzbuch*) ühe juhtpõhimõttena ning vanemaid ja lapsi puudutava kohtuasjades tehtavates otsustes tuleb seda arvesse võtta. See on oluline põhimõte, mida tuleb järgida kõigi vanemlikku vastutust käsitlevate sätete puhul.

Teatavat laadi otsuste tegemiseks on olemas eraldi õigusnormid, mis sisaldavad üksikasjalikumaid sätteid selle kohta, kuidas tuleks lapse parimaid huve arvesse võtta. See võib hõlmata seda, et tehtav otsus:

- peab kõige paremini vastama lapse parimatele huvidele (nt kui ainuhooldusõigus antakse üle);
- peab teenima lapse parimaid huve (nt suhtluse korral muude kiindumusisikutega kui vanemad);
- ei tohi olla vastuolus lapse parimate huvidega (nt kui määratakse ühine hooldusõigus) ega ohustada lapse parimaid huve (nt kui vanemlik hooldusõigus võetakse ära).

Ex officio uurimise põhimõte tähendab, et kohus on kohustatud omal algatusel kindlaks tegema kõik asjaolud, mis on otsuse tegemiseks olulised. Seetõttu on kohtul nn aktiivne kohustus tagada, et kohtumenetluses võetakse arvesse kõiki asjakohaseid fakte ja asjaolusid, et lapse parimatest huvidest lähtuvalt oleks võimalik teha parim võimalik otsus. Perekonnakohtute põhiülesanne selliste menetluste puhul on seega teha igal konkreetsel juhul otsus, mis võimaldab lapse parimaid huve parimal võimalikul viisil arvesse võtta.

7. Alaealisi puudutavate kohtuotsuste täitmine

7.1. Kohtuotsuste täitmine tsiviilasjades

Põhimõtteliselt on võimalik alaealise suhtes tehtud kohtuotsuseid täita. Kui alaealisel on vara, näiteks pärandvara, mida saab kasutada võlgade tasumiseks, võib selle vara suhtes kohaldada sundtäitmist. Selliste meetmete võtmisel ei või kohtutäitur võtta otse ühendust alaealisega, kellel puudub kohtumenetluste võime, vaid üksnes alaealise seadusliku esindajaga.

7.2. Kriminaalmenetlus

Saksamaal kohaldatakse noortele määratud karistuste täitmise suhtes erinorme. Alaealisi käsitleva kriminaalõiguse eesmärk on rehabilitatsioon ning selles võetakse arvesse noorte õigusrikkujate konkreetseid vajadusi ja arengutaset. Noored õigusrikkujad paigutatakse spetsiaalsetesse noortele õigusrikkujatele ette nähtud asutustesse, mille eesmärk on pakkuda eakohast tuge ja haridust. Neile määratavad karistused on enamasti leebemad kui täiskasvanute puhul ning nende eesmärk peaks olema noorte õigusrikkujate taasintegreerimine ühiskonda. Alaealisi käsitleva kriminaalõiguse kohaselt võivad kohtunikud kohaldada mitmesuguseid ettenähtud karistusi, sealhulgas hoiatused, suunised, üldkasulik töö, (lühiajaline) kinnipidamine ja alaealistele mõistetavad vabadusekaotuslikud karistused.

8. Kohtuotsuste vaidlustamine

8.1. Menetlus perekonnakohtus

Perekonnaasjades on alaealistel, kellel puudub kohtumenetluste võime, juurdepääs asjakohastele õiguskaitsevahenditele oma seadusliku esindaja kaudu. Kätesaadavad õiguskaitsevahendid võimaldavad asjaomasel isikul kohtuotsust vaidlustada. Lastel on ka alates 14 aasta vanusest õigus esitada edasikaebusi kõigis neid puudutava küsimustes. Kui lapsele on määratud kohtuvaidluses eestkostja, on tema ülesanne arutada kohtuotsust lapsega ja kaaluda, kas lapse huve arvesse võttes tuleks esitada edasikaebus.

8.2. Kriminaalmenetlus

Alaealistel süüdistatavatel on ulatuslikud õigused taotleda alaealisi puudutava kriminaalmenetluse mis tahes etapis võetud meetmete ja tehtud otsuste läbivaatamist, kui nad leiavad, et nende õigusi on rikutud. See hõlmab kohtuotsuste peale erikaebuste esitamist. Selliseid edasikaebusi võivad esitada ka alaealise vanemad või seaduslikud esindajad. Lisateavet alaealiste süüdistatavate õiguste kohta leiate [siit](#).

9. Lapsendamine

Lapsendamisega seotud otsused teeb kohus. Lapsendamise korral kaasatakse protsessi laste ja noorte hoolekandeesutus. Üldjuhul toimub lapsendamismenetlus seega enne perekonnoakohtus toimuvat menetlust. Lapsendamise korraldamisega võivad tegeleda üksnes noorte hoolekandeametid, sh liidumaade föderaalset noorte hoolekandeametid, ja volitatud lapsendamisagentuurid.

Kõik pärast 1. aprilli 2021 alustatud rahvusvahelised lapsendamismenetlused peab korraldama mõni rahvusvaheline lapsendamisagentuur. Rahvusvaheliste lapsendamisagentuuride hulka on arvatud liidumaade föderaalsete noorte hoolekandeametite kesksed lapsendamisametid ning riiklikult heakskiidetud rahvusvahelised lapsendamisagentuurid. Kui lapsendamine on toimunud ilma lapsendamismenetluseta, võib välisriigis tehtud lapsendamisotsust Saksamaal tunnustada ainult erandjuhtudel ja rangetel tingimustel. Sellisel juhul peab lapsendamisotsuse tunnustamise välja kuulutama kohus.

Saksa õiguse kohaselt peavad lapsed andma oma nõusoleku lapsendamiseks alates 14. sünnipäevast. Samuti tuleb saada seadusliku esindaja nõusolek. Alla 14aastaste laste puhul võib nõusoleku anda üksnes seaduslik esindaja. Sellisel juhul tuleb arvestada ka lapse soovidega.

Alates 16. sünnipäevast on lapsendatul õigus isiklikult tutvuda oma dokumentidega, et saada teavet oma perekondliku tausta ja eluloo kohta. Samuti on tal seaduslik õigus saada tuge lapsendamisametilt, kui ta soovib saada teavet oma perekondliku tausta kohta.

■ Viimati uuendatud: 23/07/2025

Käesoleva veebilehe asjaomaseid keeleversioone haldavad asjaomased liikmesriigid. Tõlked on teostanud Euroopa Komisjoni teenistused. Originaali tehtavad võimalikud muudatused asjaomase riikliku ametiasutuse poolt ei pruugi kajastuda tõlkeversioonides. Euroopa Komisjon ei võta vastutust selles dokumendis sisalduva ega viidatud teabe ega andmete eest. Palun lugege õiguslikku teadaannet lehekülje eest vastutava liikmesriigi autoriõiguste kohta.